

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародних відносин і
політичної філософії

Протокол № 1 від 22.08.2025 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

Ораторська майстерність та спічрайтинг
робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини	
Спеціальність	СЗ "Міжнародні відносини"	
Освітній рівень	перший (бакалаврський)	
Освітня програма	Міжнародні відносини	
Статус дисципліни		вибіркова
Мова викладання, навчання та оцінювання		українська

Розробники:

к.політ.н., доц.

Антон ГОРБАЧОВ

Завідувач кафедри
міжнародних відносин і
політичної філософії

Олег КУЗЬ

Гарант програми

Ірина ЖЕРЕБЯТНІКОВА

Харків
2025

ВСТУП

Ораторська майстерність та спічрайтинг — це міждисциплінарна навчальна дисципліна, що поєднує теорію і практику впливу словом, формування переконливого мовлення та створення текстів публічних виступів. Вона охоплює як усну комунікацію, так і письмові форми вираження думки. Риторика, ораторське мистецтво та спічрайтинг історично пов'язані з філософією, логікою, політикою, юриспруденцією і філологією, адже мистецтво слова завжди було невід'ємною частиною культурного та інтелектуального розвитку суспільства.

Класичні риторичні традиції підкреслюють, що створення промови або тексту потребує ретельної підготовки, опори на наукову істину й етичні засади. Успішна імпровізація можлива лише завдяки глибоким знанням, досвіду та розумінню аудиторії. Головна мета виступу — не просто вразити слухачів, а досягти взаєморозуміння та впливу через логіку, емоції і довіру.

Засвоєння основ ораторського мистецтва дозволяє майбутнім фахівцям ефективно формулювати й презентувати власні ідеї, створювати тексти публічних виступів, виступати перед різними аудиторіями, а також консультувати політичних і громадських діячів. Уміння апелювати до свідомості та емоцій людей, впливати засобами вербальної й невербальної комунікації є запорукою успіху в публічній, політичній та соціально-комунікативній діяльності.

Метою навчальної дисципліни є формування знань про основи ораторського мистецтва, закономірності публічної комунікації, специфіку мовного впливу та розвиток умінь створювати, адаптувати і виголошувати промови різних жанрів.

Основні завдання навчальної дисципліни включають:

- ознайомлення здобувачів із теоретичними засадами риторики та спічрайтингу;
- формування навичок побудови переконливих публічних виступів і текстів;
- розвиток культури мовлення, мислення та аргументації;
- оволодіння техніками усної імпровізації, дебатів і полеміки;
- навчання прийомів ефективної взаємодії з аудиторією засобами мовлення та невербальних сигналів;
- підготовку до практичної діяльності у сфері міжнародних комунікацій, дипломатії та політичного аналізу.

Об'єктом вивчення є процес публічної комунікації як форма соціальної взаємодії, спрямована на вплив, переконання та створення спільного розуміння.

Предметом дисципліни виступають мовленнєві, психологічні та соціально-комунікативні механізми створення і виголошення публічних промов, а також практичні аспекти спічрайтингу у професійній діяльності.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти	Результати навчання
ЗК6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК9. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. ЗК10. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово. ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному. СК12. Здатність до здійснення комунікації та інформаційно-аналітичної діяльності у сфері міжнародних відносин (українською та іноземними мовами).	РН10. Вільно спілкуватися державною та іноземними мовами на професійному рівні, необхідному для ведення професійної дискусії, підготовки аналітичних та дослідницьких документів. РН13. Вести фахову дискусію із проблем міжнародних відносин, міжнародних комунікацій, регіональних студій, зовнішньої політичної діяльності, аргументувати свою позицію, поважати опонентів і їхню точку зору. РН17. Мати навички самостійного визначення освітніх цілей та навчання, пошуку необхідних для їх досягнення освітніх ресурсів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРАТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА СПІЧРАЙТИНГУ

Тема 1. Ораторська майстерність та спічрайтинг як навчальна дисципліна

1.1. Сутність ораторського мистецтва

Поняття ораторського мистецтва. Розмежування понять риторики, ораторське мистецтво, красномовство та мистецтво мовлення. Дискусія: ораторство — наука чи мистецтво? Співвідношення мови і мовлення, слова і предмета. Логіко-гносеологічна, світоглядна та комунікативна функції ораторського мистецтва.

1.2. Розвиток риторики: від античності до сучасності

Давньогрецька риторика як основа класичних принципів красномовства. Класична

риторика і її вплив на європейську традицію. Сучасна риторика: загальні риси та особливості. Поняття комунікації, лінгвістичної прагматики, дискурсу. Основні фактори мовленнєвої комунікації: комунікативна мета, адресат, позиція автора, тема, жанр. Вступ до аналізу дискурсу, поняття мовних стратегій і тактик, інтертекстуальність, ідеологема та особливості тоталітарного дискурсу.

1.3. Спічрайтинг як напрям риторичної практики

Поняття, структура, функції спічрайтингу. Спічрайтинг як специфічна PR-технологія. Спічрайтерський текст, його особливості. Взаємозв'язок оратора і тексту. Поведінкові аспекти оратора та аудиторії. Роль і функції спічрайтера.

1.4. Закони риторики

Основні риторичні закони: концептуальний (створення ідеї та задуму), моделювання аудиторії, стратегічний, тактичний, мовленнєвий, закон ефективної комунікації, системно-аналітичний. Аргументація, активізація мислення й емоцій аудиторії. Феномен «ораторського шоку».

Тема 2. Класичний риторичний канон і його основні етапи

2.1. Роди та види ораторського мистецтва

Соціально-політичне, парламентське, академічне, судове, дипломатичне, військове, рекламне, церковно-богословське красномовство.

2.2. Композиція промови

Етапи підготовки промови: задум, ідея, інвенція, вибір теми, структура (вступ, виклад, висновки). Типи висновків, принципи доцільного використання.

2.3. Стилїстика і форма промови

Елокуція, елоквенція, стилі мовлення, орнаментация тексту. Акція — виконавська частина риторики. Образ і вимоги до оратора. Види контактів з аудиторією.

2.4. Категорії класичної риторики

Логос (логічність), етос (моральність), пафос (емоційність). Три категорії риторики як критерії істинності, щирості й відповідності мовної поведінки. Поняття топосу.

Тема 3. Взаємодія оратора та аудиторії

3.1. Функції та риси оратора

Психологічні якості, мовні типи, фази діяльності.

3.2. Характеристика аудиторії

Соціально-демографічні, психологічні та ситуативні ознаки. Мотиви діяльності: матеріальні та духовні. Стан і фази уваги, її види та властивості.

3.3. Контакт з аудиторією

Суб'єктивні й об'єктивні перешкоди спілкування, способи їх подолання. Подолання психологічних бар'єрів. Типологія аудиторій за ставленням до промови.

Тема 4. Стратегія і тактика оратора

4.1. Поняття стратегії

Значення стратегії в діяльності оратора, етапи її розробки. Формування концепції, тези, надзавдання промови.

4.2. Тактика оратора

Принципи, способи, прийоми тактики. Активізація слухачів, реалізація стратегії через тактичні рішення. Типові помилки (метушливість, монотонність, відсутність пауз, невдале завершення) і шляхи їх усунення.

Тема 5. Аргументація в публічному виступі

5.1. Основи логічного мислення

Формально-логічні закони. Методи викладу матеріалу (дедуктивний, індуктивний, аналогічний тощо).

5.2. Структура доказу

Теза, аргументи, демонстрація. Правила та типові помилки доказу.

5.3. Види аргументації та спростування

Логічна, інтуїтивна, емоційна аргументація. Закони логіки, види логічних помилок. Методи спростування. Композиція промови.

Тема 6. Культура і стиль мови

6.1. Поняття культури мови оратора

Визначення поняття “культура мови”. Основні ознаки мовної культури оратора. Характеристика мовленнєвого закону як складової риторики.

6.2. Образність і виразність мови

Образність як засіб посилення впливу промови. Стилистичні фігури та тропи (анафора, антитеза, метафора, літота, гіпербола, епітет, риторичне питання тощо).

Інші засоби виразності: фразеологічні одиниці, афоризми, цитати, прислів'я, крилаті слова, звукопис.

6.3. Аналіз промови і мовні норми

Риторичний аналіз промови. Самоаналіз — синтетична й аналітична оцінка виступу. Критерії культури мови, типові мовні помилки.

6.4. Стиль публічного виступу

Поняття “стиль промови”. Види стилів, умови вибору стилю для різних ситуацій спілкування. Індивідуальний стиль оратора, шляхи його формування.

Тема 7. Техніка мовлення

7.1. Основи техніки мовлення

Поняття техніки мовлення. Голос як основний інструмент оратора.

7.2. Інтенаційно-виразні засоби

Інтенаційні прийоми як засіб переконання аудиторії. Логіко-інтенаційні принципи побудови промови.

7.3. Невербальні елементи промови

Міміка та жести як складові техніки мовлення. Правила використання невербальних засобів комунікації.

7.4. Робота з мовними нотами

Поняття мовних нот, їх роль у структурі виступу. Правила створення та використання мовних нот під час підготовки та виголошення промови.

Змістовий модуль 2. Практична риторика

Тема 8. Полемічна майстерність

8.1. Сутність полеміки

Полеміка як форма ораторського мистецтва. Основні принципи, прийоми та культура полеміки.

8.2. Культура спору

Повага до опонента, визначення предмета спору, чітке формулювання позицій. Види спорів: організовані та неорганізовані, усні та письмові.

8.3. Полемічні прийоми та “хитрощі”

Класифікація полемічних прийомів. Дозволені та недозволені “хитрощі” (відведення теми, тиск на авторитет, насмішка, самовпевнений тон, маніпуляція емоціями).

8.4. Запитання і відповіді у полеміці

Типи запитань: уточнюючі, доповнюючі, прості, складні, коректні, некоректні, доброзичливі, гострі. Особливості відповідей на запитання.

Тема 9. Промова

9.1. Мета та типологія публічного виступу

Промова як форма публічної комунікації. Основні цілі: інформування, переконання, мотивація. Типи мовлення — монолог, діалог, полілог.

9.2. Види красномовства

Ділове, академічне, політичне, дипломатичне, судове, духовне, військове, побутове красномовство. Особливості кожного виду.

9.3. Комунікативні форми промови

Монологічне, діалогічне та діалогізоване мовлення. Жанри промов: еристика, дебати, полеміка, урочисті, траурні, інформаційні, протокольні.

9.4. Мовний етикет і самопрезентація

Поняття мовного етикету. Самопрезентація як жанр публічного виступу. Етичні аспекти поведінки оратора.

Тема 10. Написання публічної промови

10.1. Структура промови

Вступ як засіб встановлення контакту з аудиторією. Основна частина як змістовий центр промови. Висновок як завершальний етап.

10.2. Моделі побудови промови

Типи моделей: демонстративна, інформаційна, урочиста, переконлива. Особливості побудови синтаксису промови.

10.3. Використання візуальних матеріалів

Правила добору ілюстративних засобів. Ефективність коментарів до візуальних матеріалів. Вимоги до ясності та доцільності використання графічних елементів.

Тема 11. Специфічні риси політичного спічрайтингу

11.1. Політична промова як засіб впливу

Роль публічної промови у процесі політичної комунікації. Промова як форма ідентифікації та взаємного визнання між кандидатом і виборцями.

11.2. Мовні та стилістичні особливості політичного дискурсу

Політична лексика, метафори як основа риторики. Основні стратегії й тактики політичного спічрайтингу.

11.3. Психологічні засади політичної промови

Увага, пам'ять, інтерес, рівень сприйняття інформації як психологічні чинники ефективності промови.

11.4. Соціологічні чинники ефективності

Вплив віку, статі, професії, мови, віросповідання, національності на сприйняття промови. Соціальні та культурні аспекти комунікації.

11.5. Невербальні засоби і етика публічного виступу

Жести, міміка, зовнішній вигляд як частина комунікативного образу. Етичні

принципи політичного виступу.

Тема 12. Дипломатичне красномовство

12.1. Особливості дипломатичної комунікації

Феномен дипломатичної мови, її стандарти, категорії та традиції.

12.2. Дипломатична промова і документи

Види дипломатичних промов. Мова дипломатичних документів: угоди, комюніке, дипломатичне листування.

12.3. Дипломатичний спічрайтинг

Структура, принципи побудови та специфіка дипломатичних текстів.

Тема 13. Прес-конференція як різновид спічрайтерської діяльності

13.1. Організаційні основи прес-конференції

Поняття прес-конференції, мета, доцільність проведення. Етапи організації, розробка програми, добір запрошених, підготовка матеріалів.

13.2. Поведінка оратора на прес-конференції

Місце і роль оратора. Жести, міміка, постава. Оптимальний час завершення виступу.

13.3. Комунікаційна стратегія під час прес-конференції

Активний діалог з журналістами. Інтерпретація запитань опонентів. Використання логічних опорних фраз і техніки “логічної дифузії” у відповідях.

Перелік практичних (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) завдань

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1. Ораторська майстерність та спічрайтинг як навчальна дисципліна	Розгляд предмета, завдань і структури дисципліни, її місця в системі підготовки фахівців з міжнародних відносин. Аналіз значення мовленнєвої компетентності у професійній діяльності.
Тема 2. Класичний риторичний канон та його основні етапи	Вивчення історичного становлення риторики та п'яти етапів риторичного канону — від задуму промови до її виголошення. Ознайомлення з класичними риторичними школами та принципами побудови промови.
Тема 3. Взаємодія оратора й аудиторії	Розгляд механізмів комунікації між промовцем та слухачами, способів утримання уваги та встановлення зворотного зв'язку. Аналіз психологічних аспектів сприйняття публічного виступу.
Тема 4. Стратегія і тактика оратора	Дослідження принципів стратегічного планування виступу, формулювання головної мети та добору

	тактичних прийомів впливу. Визначення стилю поведінки оратора залежно від типу аудиторії.
Тема 5. Аргументація в публічному виступі	Розгляд логічних і психологічних принципів побудови аргументації. Ознайомлення з видами доказів, контраргументів та прийомами переконання аудиторії.
Тема 6. Культура і стиль мови	Вивчення мовних норм, стилістичних засобів і виразності мовлення. Аналіз ролі культури мови у створенні позитивного іміджу оратора.
Тема 7. Техніка мовлення	Опанування засобів голосової та інтонаційної виразності, темпу, дихання, артикуляції. Формування вмінь ефективного використання невербальних засобів комунікації.
Тема 8. Полемічна майстерність.	Засвоєння правил ведення дискусії, культури спору та етики полеміки. Вивчення стратегій контраргументації й уникнення маніпуляцій у суперечках.
Тема 9. Промова	Ознайомлення зі структурою, видами та функціями публічної промови. Формування навичок створення виступів різних жанрів — урочистих, інформаційних, переконливих.
Тема 10. Написання публічної промови	Вивчення етапів підготовки тексту виступу: вибір теми, розробка композиції, створення основної частини, редагування. Практичні аспекти стилістичного та логічного оформлення промови.
Тема 11. Специфічні риси політичного спічрайтингу	Дослідження особливостей політичної риторики, її стратегій і мовних засобів впливу. Аналіз ролі спічрайтера у формуванні публічного образу політичного діяча.
Тема 12. Дипломатичне красномовство	Розгляд норм і традицій дипломатичного мовлення. Вивчення особливостей підготовки промов, комюніке та інших дипломатичних документів.
Тема 13. Прес-конференція як різновид спічрайтерської діяльності	Ознайомлення з етапами підготовки, організацією та проведенням прес-конференції. Аналіз специфіки комунікації з медіа та поведінки оратора перед журналістами.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 - 13	Вивчення лекційного матеріалу.
Тема 1 - 13	Підготовка до практичних занять
Теми 6, 7	Виконання індивідуальних завдань
Тема 13	Написання творчого завдання

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни «Політична психологія» використовується своєрідне поєднання дидактичних традицій та інновацій: від консервативних, академічних методик інформаційно-рецептивної та репродуктивної спрямованості до трансформативно-феноменологічних, пошукових підходів щодо активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, які передбачають застосування таких навчальних технологій, як: проблемні лекції (тема 5, 6), семінари-дискусії (теми 2, 6, 10), дебати (теми 4, 8, 11, 13) тощо.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку.

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається: к сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: ситуаційний аналіз (аналітична довідка) (22 бали), презентація аналітичної довідки (5 балів), участь у дебатах (полеміці) (25 балів), творчі завдання (аналітична записка) (24 бали), контрольні роботи (24 бали).

Семестровий контроль: залік

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

Рекомендована література

Основна

1. Ораторське мистецтво : підручник / М. П. Требін, Г. П. Клімова, Н. П. Осипова та ін. ; за ред. М. П. Требіна і Г. П. Клімової. 2-ге вид. Х. : Право, 2015. 208 с.

Додаткова

2. Беляєва Н. Є. Мотиваційні стратегії в онлайн-консультуванні для подолання кризових станів, роль самодетермінації / Н.Є. Беляєва, М.С. Пієва // Габітус. – 2025. – Вип.77. - Том 2. – С. 25-28. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/38504>

3. Беляєва Н.Є. Психологічні механізми мотивації в коучингу для розкриття потенціалу особистості / Н.Є. Беляєва, Ю.О. Колісник // Габітус. – 2025. – Вип.76. – С. 332-336. [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/38505>

4. Маслов В. Спічрайтинг та риторика як наука і навчальний предмет. Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогічні науки. 2022. № 5(45). С. 63–70.

5. Толочко Н. В. Наукові підходи до визначення поняття “спічрайтерство”. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Журналістика. 2018. № 4(904). С. 85–91.

6. Литвин А. В. Спічрайтинг як технологія політконсалтингу. Технології та технічні засоби друкарства. 2017. № 4(56). С. 87–93.

7. Ісайкіна О. Д. Спічрайтинг – базова технологія підготовки промови. Scientific Discourse Collection. 2016. № 2. С. 177–188.

8. Подолук С. М. Ефективний спічрайтинг у кар’єрному зростанні. Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. 2023. № 3. С. 50–55.

9. Тонких І. Роль сторітелінгу в спічрайтерському тексті. Науковий вісник Полтавського педуніверситету. Серія: Філологічні науки. 2024. № 2. С. 120–126.

10. Спічрайтинг у політичній комунікації. Науковий журнал Київського національного торговельно-економічного університету. 2022. № 4. С. 98–105.

11. Спічрайтинг як комунікативна технологія. Habitus: Науковий журнал з гуманітарних та соціальних наук. 2024. № 61. С. 80–86.

12. Мацегора І. Л. Риторика та основи спічрайтингу: навчальний модуль.

Запоріжжя: ЗНУ, 2021. 40 с.

13. Мельник Я. Спічрайтинг: методичні матеріали для студентів спеціальності “Журналістика”. Івано-Франківськ: ПНУ ім. В. Стефаника, 2020. 32 с.

14. Brittain-Hale A. Computational Analysis of President Zelensky's Speeches. Pepperdine Digital Commons. 2023. 34 p.

15. Talavira N., Potapenko S. Defining Media Speech Effectiveness: A Case of Ukrainian President Zelensky's Addresses to National Parliaments. ResearchGate. 2023.

16. Talavira N., Potapenko S. Analysis of Volodymyr Zelensky's Speeches: Media Effectiveness. Frontiers in Language Studies. 2023. Vol. 5(2). P. 45–58.

17. Racek D., Chlad M., Holubec T. The Politics of Language Choice: How the Russian-Ukrainian War Influences Ukrainians' Language Use on Twitter. arXiv. 2023.

Інформаційні ресурси

18. Атлантична рада США. – Режим доступу : <http://www.atlanticcouncil.org>

19. Бібліотека ім. В. Вернадського – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>.

20. Інститут філософії ім. Г. Сковороди – Режим доступу : <http://www.filosof.com.ua>.

21. Європейський союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://european-union.europa.eu/>

22. Міністерство закордонних справ України (офіційний сайт). – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/ua>